

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ylikotila, Anna-Kaisa

Title: Sukupuolen merkitys opettajaseminaareissa 1920- ja 1930-luvuilla

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Helsingin opettajien ammattiyhdistys 2022

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ylikotila, A.-K. (2022). Sukupuolen merkitys opettajaseminaareissa 1920- ja 1930-luvuilla. Rihveli, 2022(1), 30-37. https://hoay.fi/wp-content/uploads/2022/12/Rihveli_1_2022.pdf

SUKUPUOLEN MERKITYS OPETTAJASEMINAAREISSA 1920- JA 1930-LUVUILLA

ANNA-KAISA YLIKOTILA

SORTAVALAN SEMINAARIN V NAISLUOKKA KEVÄÄLLÄ 1929.

KUVA VIVI VUORISTON KOKOELMA | KARJALAN SIVISTYSSEURA

Arvot seminaarilaitoksen kulmakivenä

Sortavalan seminaarista erotettiin naisoppilas Inkeri lokakuun alussa vuonna 1920. Inkeri oli poistunut seminaarista luvatta, minkä jälkeen hän oli matkustellut lukuisissa eri paikoissa. Mikä erityisen paheksuttavaa rikkomuksen osalta oli Inkerin mukana ollut miesseuralainen, mikä tuomittiin siveettömänä käytöksenä. Inkeri päärettiin rikkomuksensa vuoksi erottaa seminaarista pysyvästi eli hän ei saanut valmistua opettajan ammattiin. Inkeri opiskeli seminaarissa kolmannella luokalla ja koska seminaarikoulutus kesti normaalisti yhteensä viisi vuotta, Inkerin opettajaopinnot jäivät kesken lähes tarkalleen opintojen puoli välissä.

Kyseinen tapaus on suhteellisen tyypillinen seminaarista erotetun naisoppilaan rikkomus kyseisenä aikana. Usein seminaarista erotetut naisoppilaat olivat syyllistyneet siveettömyyteen, kuten esimerkin Inkerikin. Lisäksi tyypillistä oli, että erottamisen yhteydessä naisoppilaita moitittiin muistakin rikkomuksista seminaarien sääntöjä vastaan, mutta näitä rikkomuksia ei kuitenkaan naisoppilaiden opintojen aikana aiemmin tuotu ilmi: myös Inkeriä moitittiin jo mainittujen rikkeiden lisäksi valheellisesta luonteesta.

Alusta lähtien opettajan ammattiin liitettiin esikuvallisuus ja vaatimus virheettömyyteen. Tavallisen kansan ei voitu olettaa osaavan käyttäytyä vastuullisen kansalaisen tavoin, ellei heille annettu esikuvia odotetusta toiminnasta ja tämä tehtävä säilytettiin opettajille. Koko kansa-

koululaitoksen arvojen opetettiin kiteytyvän ja ruumiillistuvan sen parissa toimiviin opettajiin: heiltä odotettiin kristillisyyden ja isänmaanrakkauden lisäksi jo aiemmin mainittua siveellisyyttä, raittiutta, kuuliaisuutta ruumiin hyvää kuntoa ja mallikelpoisuutta sekä ylipäättään yhteisönsä edun laittamista omien halujensa edelle.

Kun suomalaista kansakoululaitosta alettiin rakentaa 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, Suomesta vielä puuttui se osaaminen, jota tällaisen sivistävän kansanopetuksen järjestäminen vaati. Varsinaisia kansakouluopettajia valmistavia seminaareja alettiin perustaa 1860-luvulta alkaen uuden opetuslain myötä, jolloin opetus siirtyi yhä enemmän kirkolta valtiovallalle. Tähän tarkoitukseen alettiin perustaa kansakouluopettajaseminaareja, joita 1900-luvun puolelle tultaessa oli yhteensä kahdeksan: Jyväskylä, Sortavala, Tammissaari, Uusikaarlepyy, Heinola, Kajaani, Raahe ja Rauma. Lisäksi toiminnassa oli myös alakansakouluopettajia valmistavia seminaareja, joissa opiskeluaika oli lyhyempi eli ainoastaan vuoden, mutta ne pätevöittivät nimensä mukaisesti vain alakansakouluihin eli opettamaan pienempiä lapsia. Opetuksen erottaminen kirkosta epäilytti tavallista kansaa, sillä opetuksesta pelättiin muodostuvan näin liian maallista. Osittain näiden epäilyksien hälventämiseksi seminaareissa kristillisyyttä säilytti merkittävän aseman ja se kietoutui yhteen isänmaanrakkauden kanssa.

Toinen asia, mitä tavallisen kansan parissa uuden seminaarikoulutuksen myötä pelättiin, oli nimenomaan siveettömyys. Kansakouluseminaareista kolme oli pelkästään naisille tarkoi-

tettuja (Tammisaari, Heinola ja Kajaani) ja kolme miehille (Uusikaarlepyy, Rauma ja Raahe), mutta Jyväskylän ja Sortavalan seminaarit olivat molempien sukupuolien oppilaitoksia. Molempien sukupuolien opettaminen periaatteessa rinnakkain saman oppilaitoksen sisällä oli tuohon aikaan vielä uutta ja herätti epäilyksiä kansan eri kerroksissa.

Erityisesti Jyväskylään tai Sortavalaan opiskelemaan hakeutuvista naisoppilaista irvailtiin heidän lähtevän ”naimalaitokseen” eli tulevan seminaariin opiskelemaan aviomiehen perässä. Todellisuudessa eri sukupuolet elivät omissa rakennuksissaan toisistaan erillistä arkea ja he tapasivat toisiaan vain harvoin opettajakunnan jäsenten valvovien silmien alla, millä pyrittiin pitämään huoli, ettei siveettömyyksiä pääsisi tapahtumaan. Kansan pelot eivät olleet täysin aiheettomia, sillä sekä Jyväskylän että Sortavalan seminaareissa esiintyi oppilaiden välisiä kihlauksia.

”Ihanteena naimaton naisopettaja”

Opettajan ammatti oli ensimmäisiä ylä- ja keski-luokan naisille sopiviksi katsottuja toimia oman kodin ulkopuolella, sillä naisen niin-kutsuttujen ”luontaisten ominaisuuksien” vuoksi heille määriteltiin sopivan hoiva-alan toimet. Naisopettajalta odotettiin hyvin kokonaisvaltaista omistautumista omalle ammatilleen, sillä mikäli nainen tosissaan halusi opettajaksi, hänen odotettiin unohtavan haaveet omasta perheestä: palkkatyön ja perhe-elämän yhdistämistä pi-

dettiin naisen kohdalla vielä mahdottomana. Myös tästä syystä nimenomaan naisoppilaiden kohdalla pyrittiin erityisesti valvomaan heidän seurustelusuhteitaan.

Mikäli seminaarin nais- ja miesoppilas kihlautuivat kesken opintojensa, odotettiin nimenomaan naisen luopuvan ammatillisesta urastaan ja omistautuvan perhe-elämälle. Tällöin naisen opintojen nähtiin menneen hukkaan ja valtion hänen koulutukseensa laittamat resurssit haaskattiin. Naiselle paineet valita joko perhe tai ammatillinen ura oli kova ja konkretisoitui useille naisoppilaille nimenomaan seminaariopintojen aikana.

Väitöskirjassani tutkittuna aikana näiden odotusten suhteen on nähtävissä muutos. Julkisessa keskustelussa kuten sanoma- ja aikakauslehdissä alettiin hiljalleen 1920-luvulta alkaen pohtia, oliko tarkoituksenmukaista kieltää naisopettajalta perheen ja työn yhdistämistä. Myöskään naisopettajan avioitumista ei enää pidetty tuomittavana asiana, erityisesti mikäli hän avioitui toisen opettajan kanssa.

Kynnyskysymyksenä oli, mitä yhteiskunnallista luokkaa naisopettajan kumppani edusti: tärkeää oli muodostaa yhteiskuntarauhan kannalta sopuisa avioliitto eli puolisoiden tuli asemaltaan olla mahdollisimman lähellä toisiaan. Tästä syystä naisopettaja ei saanut muodostaa avioliittoa sulhasen kanssa, joka oli joko asemaltaan liian alhaalla tai ylhäällä yhteiskunnallisessa arvoasteikossa. Erityisesti sota-ajan ja 1940-luvun alkamisen myötä myöskään seminaareissa ei enää nähty perhe-elämän sulkevan naisopet-

HELENE SCHJERFBECK, OPETTAJATAR, 1933. KANSALLISGALLERIA

tajalta ammatillisia mahdollisuuksia.

Tähän muutokseen vaikutti osaltaan, etteivät seminaarien naisoppilaat pitäneet enää itseään seurustelu- tai avioliittokieltoja kohtuullisina vaatimuksina. Esimerkiksi näitä vaatimuksia vastaan rikkonut naisoppilas Kaisa erotettiin Heinolan seminaarista vuonna 1930 siveettömyyden perusteella. Kaisan oli julkisesti nähty liikkuvan erään miehen seurassa ja seminaarin opettajien mukaan toiminta oli herättänyt pahennusta yleisesti Heinolassa. Jo aiemmin Kaisa oli saanut varoituksia sopimattomasta käytöksestä eli tansseista käymisestä: tämä huvittelun muoto oli kokonaan pannassa seminaarien oppilailta.

Kaisa oli taustaltaan työläisperheen tytär Helsingistä ja 19-vuotias. Hän koki saamansa rangaistuksen kohtuuttomana ja kirjoitti valituskirjeen kouluhallitukseen. Hän kertoi kirjeessään, että hän oli julkisesti seurustellut miehen kanssa, jonka kanssa oli kihloissa ja aikoi myöhemmin avioitua. Hän kritisoi seminaarijärjestelmää ja totesi kirjeessään pitävänsä kohtuuttomana, että sillä oli tämänkaltaista valtaa sanella sen oppilaiden henkilökohtaista elämää. Kirje ei kuitenkaan vaikuttanut Kaisan kohtaloon, sillä rangaistus pysyi voimassa eikä hän saanut valmistua opettajan ammattiin.

Osaltaan Kaisan saamaan rangaistukseen vaikutti, että Heinolan seminaarin opettajien keskuudessa hänen kumppaniaan moitittiin ”pahimman luokan kommunistiksi”, joka ei reilu kymmenen vuotta verisen sisällissodan jälkeen nähty sopivaksi puolisoiksi naisopettajaksi haluavalle. Vuoden 1918 sisällissodan jälkeensä

jättämä kahtiajako valkoiisiin ja punaisiin eli vielä vahvana ja koululaitoksen arvomaailma kietoutui yhteen valkoisen Suomen arvojen kanssa.

Sukupuolten väliset erot rikkomuksissa - ja niistä saaduissa rangaistuksissa

Tietyt rikkomukset näyttäytyvät seminaariyhteisöissä sukupuolisidonnaisina: tutkimastani aineistosta löytyy yhteensä noin 70 tapausta, joissa seminaarin naisoppilasta syytettiin siveettömyydestä. Sen sijaan vastaavasti miesoppilaita syytettiin sukupuolisiveellisyyden rikokovasta käytöksestä ainoastaan kuudessa tapauksessa, jotka olivat lähtökohtaisesti varsin vakavia tapauksia.

Esimerkiksi Sortavalan seminaarissa toukokuussa 1943 eräs seminaarin miesoppilas oli jäänyt kiinni ”törkeästä epäsideellisestä käyttäytymisestä” seminaarin johtajan kotiapulaisen kanssa ja seminaarin johtaja itse oli saanut pariskunnan kiinni tästä toiminnasta. Kuitenkaan miesoppilaita ei sukupuolisiveellisyyteen liittyen rikkomusten perusteella yleensä erotettu, kuten ei käynyt tässäkin tapauksessa: kyseinen miesoppilas erotettiin vuoden määräajaksi, jonka jälkeen hänelle annettiin lupa palata seminaariin jatkamaan opintojaan.

Olen tutkimuksessani tullut johtopäätökseen, että sukupuolisiveellisyyden kyseenalaistavista rikkomuksista syytettiin pääasiassa naisoppilaita ja miesoppilaat joutuivat tällaisissa tapauksissa vastaamaan teoistaan seminaarin

HEINOLAN SEMINAARIN VOIMISTELU - UINTI - JA LEIKKIKOULU 1912

opettajakunnalle rikkomuksen ollessa poikkeuksellisen vakava. Myös sairaukset olivat yleensä naisoppilaille vakavimmat, jotka joutuivat yleensä tämänkaltaisissa tapauksissa jättämään opettajan ammatin pysyvästi. Lisäksi nimenomaan naisoppilaiden ulkoasun sopivuutta valvottiin ja pyrittiin kontrolloimaan seminaarissa.

Esimerkiksi ulkoasulla koreilu kuten liian näyttävä leninki tai korut johtivat usein toruihin, myöskään hiuksia ei saanut leikata sopimattoman lyhyiksi eikä housuja saanut käyttää. Tietynlainen, opettajalle sopivaksi mielletty ulkoasu kertoi siitä, että (nais)oppilas otti opintonsa ja asemansa tulevana opettajana vakavasti.

Oman tutkimukseni perusteella myös juopottelu näyttäytyy seminaariyhteisöissä sukupuolittuneena rikkomuksena, sillä tällaisista rikkeistä syytettiin ainoastaan miesoppilaita. Esimerkiksi yhdessä vuonna 1923 Sortavalan seminaarissa käsitellyssä tapauksessa noin kolmisenkymmentä seminaarin miesoppilasta jäi kiinni juopottelusta paikallisessa kahvilassa. Eräs oppilaista väitti, että myös seminaarin naisoppilaita olisi ollut juopottelemassa. Ajan ajattelun mukaan alkoholin käyttö lieveilmiöineen nähtiin miehisenä paheena. Naisoppilaiden osallistumista tällaiseen toimintaan pidettiin niin pöyristyttävänä, ettei väitetä seminaarin opettajien keskuudessa edes tutkittu.

Sinänsä juopottelu ei välttämättä itsessään johtanut läheskään aina miesoppilaan erottamiseen, mutta jos alkoholin juominen oli oppilaalle toistuva ongelma ja siihen liittyi myös muuta häiriökäyttäytymistä kuten uhkapelaamista, rahan

holtitonta käyttöä tai valehtelua, muuttui tilanne oppilaan osalta vakavammaksi. Useimmiten miesoppilas selvisi juopottelusta joko nuhteilla tai määräaikaisella erottamisella seminaarista eli tällainen rike oli harvemmin pysyvänä esteenä opettajan uralle.

Kiinnostavana yksityiskohtana mainittakoon, että Sortavalan seminaarista löytyy myös vuodelta 1929 tapaus, jossa seminaarin miesoppilasta Nestoria syytettiin viinansalakuljettamisesta, luvattoman aseiden hallussapidosta sekä verottamattomalla autolla ajamisesta. Viinansalakuljettamisesta hän oli jäänyt kiinni peräti kolme kertaa, mihin hän oli syyllistynyt myös jo ollessaan seminaarin oppilaana. Nestori erotettiin seminaarista pysyvästi: juopottelu itsessään oli kieltoain ollessa voimassa vuosina 1919–1932 laiton, mutta viinansalakuljettaminen vei laittomuudet vielä vakavammalle tasolle.

Raittiusihannetta pidettiin opettajien keskuudessa yllä ja myös seminaarilaisten toivottiin sitoutuvan näihin arvoihin. Satunnaiset juopottelut hyväksyttiin hiljaisesti miesoppilaille sallittuna ”poikamaisuutena”, mutta viinansalakuljettaminen uhmasi sen sijaan jo yhteiskunnallista rauhaa.

Seminaarioppilaat syyllistyivät myös opintojen suorittamisessaan erilaisiin rikkomuksiin, kuten opintojen laiminlyönteihin tai vilppiin. Opintojen laiminlyönnin nähtiin osoittavan, ettei oppilas ollut sitoutunut opintoihin asiaankuuluvalla vakavuudella. Vilppi puolestaan usein johtui oppilaan kokemasta pärjäämisen paineesta ja epävarmuudesta osaamisensa suhteen.

Useimmiten yksittäisestä tämänkaltaisesta

LÄHDE

Anna-Kaisa Ylikotila: "Mallikansalaisen säröilevä ihanne

– Opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden määrittely

suomalaisessa opettajankoulutuksessa vuosina 1920–1945",

Jyväskylän yliopisto 2021 (sähköinen linkki: <https://jyx.jyu.fi/>)

ta rikkeestä selvisi opettajakunnan antamilla nuhteilla, mutta rikkomuksen toistuessa saman oppilaan kohdalla rangaistus muuttui ankarammaksi ja saattoi johtaa joko määräaikaiseen tai pysyvään erottamiseen. Sukupuolten välillä näiden rikkomusten esiintymisen suhteen ei ollut nähtävissä merkittävää eroa. Aikalaiset ja erityisesti kasvatusalan parissa työskentelevät epäilivät naisten koulutuksen yleistyessä aina 1800-luvun lopulta alkaen, että naiset kokisivat erityisesti painetta pärjätä opinnoissa, mutta tämä ei selkeästi ilmene omasta aineistostani. Seminaariyhteisöissä molemmat sukupuolet kokivat paineita pärjätä opinnoissaan.

Sen sijaan enimmäkseen naisoppilaita syytettiin seminaarin hakupapereiden ja näiden liitteiden väärentämisestä, mutta tapaukset jäävät yksittäisiksi. Tapauksiin suhtauduttiin seminaareissa vakavasti, sillä kyseessä olivat kuitenkin viralliset asiakirjat ja tällaiseen toimintaan syyllistynyt oppilas yleensä erotettiin se-

minaarista pysyvästi. Myös varkaudet ja toisen omaisuuteen kohdistuneet anastamiset olivat seminaareissa suhteellisen yleisiä ja esimerkiksi Sortavalan seminaarissa niiden perusteltiin johdettavan oppilaiden varattomuudesta ja huonosta toimeentulosta.

Tutkimuksessani päätin, että sukupuolella oli oppilaan kannalta huomattava merkitys nimenomaan naisoppilaan jäädessä kiinni siveettömyydestä ja tällöin hänen oli varauduttava siihen, että hänen tulevaisuutensa seminaarissa oli vaakalaudalla. Sen sijaan oppilaan perhetaustalla tai yhteiskunnallisella asemalla ei ollut merkitystä hänen jäädessään rikkomuksesta kiinni eikä se vaikuttanut myöskään hänelle annettuun rangaistukseen. Merkitystä oli siis sillä, miten seminaarin opettajat tulkitivat tiettyä sukupuolta edustavan oppilaan toiminnan eikä edes rikkomuksella itsellään ja sillä, että sääntöjä vastaan rikkoneen oli oltava valmis kantamaan vastuu teoistaan.

ANNA-KAISA YLIKOTILA (FT)
ON VÄITELLYT TUTKIJA
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON
HISTORIAN JA ETNOLOGIAN
LAITOKSELTA.